

Izabella Marczyńska

Kaszubska siła – wspólnota kultur i różnorodności

Kaszubi słyną z niezwykłego przywiązania do tradycji i spuścizny kulturowej przodków. Pielęgnują swoje bogate tradycje poprzez przekazywanie ich młodym pokoleniom. Przejawia się to w dbałości o naukę języka ojczystego i jego upowszechnianie oraz wpajaniu młodzieży szacunku do ludowych zwyczajów i kaszubskich korzeni.

Historycznie język kaszubski został zachowany głównie przez niższe warstwy społeczne, przede wszystkim przez ludność wiejską. Jednak w połowie XIX wieku zaczęto rozwijać kaszubszczyznę w kierunku języka standardowego. Władze powojennej Polski informowały, iż kraj winien pozostać monolitem pod względem narodowym i etnicznym. Do takich działań przyczyniła się głównie państwowa szkoła, która potępiała używanie kaszubszczyzny przez uczniów. Argumentowano to sytuacją, w której nader często dzieci wnoszą z domu znajomość wyłącznie języka kaszubskiego, a przez to zmagają się z dyskryminacją i niezrozumieniem ze strony nauczycieli. W skrajnych sytuacjach nielata adaptacja językowa przyczyniała się nawet do nieprzystosowania się uczniów i kierowania ich do szkoły specjalnej przez wzgląd na trudności w adaptacji¹. Z czasem jednak powrócono do edukacji dzieci w zakresie języka kaszubskiego, zarówno w szkołach masowych, jak i specjalnych. Od 6 stycznia 2005 roku język kaszubski ma już status prawny jedyne w Polsce języka regionalnego².

Nauka języka kaszubskiego uczniów z zespołem Aspergera

Od 12 lat pracuję w Specjalnym Ośrodku Szkolno-Wychowawczym w Tursku, gdzie nauczam między innymi języka kaszubskiego. Moimi uczniami są dzieci z różnymi deficytami, w tym z zaburzeniami ze spektrum autyzmu. Dawno temu przeczytałam słowa Jeana-Paula Sartre'a: Dzieci i zegarków nie można stale nakręcać, trzeba im dać też czas do chodzenia. Zdanie to towarzyszy codziennej mojej pracy, w której spotykam same wspaniałe indywidualności, wymagające niepowtarzalnego klucza otwierającego drzwi do ich wnętrza, potrzebujące wsparcia „szytego na miarę” ich możliwości i potrzeb.

Dużym problemem osób z zespołem Aspergera jest niezrozumienie społeczne, wynikające z nieumiejętności nawiązywania kontaktów społecznych, ograniczonej umiejętności prowadzenia rozmowy, a także dużego zainteresowania jednym wybranym, często specjalistycznym, tematem. Z jednej strony dzieci, u których zdiagnozowano zespół Aspergera, przysparzają wielu trudności w procesie wychowania i edukacji, z drugiej – obserwuję z jaką łatwością zapamiętują one kaszubskie słownictwo, sprawnie i chętnie uczą się na pamięć wierszyków i rymowanek, tekstów piosenek podczas nauki języka obcego oraz z zapałem angażują się w naukę nowych rzeczy. Zatem głównym zadaniem nauczyciela jest zainteresowanie uczniów na lekcjach języka kaszubskiego konkretnym tematem, który będzie im bliski i interesujący, np.: jakie jest drzewo genealogiczne twojej rodziny?; jak brzmią i co znaczą nazwy miejscowości w języku kaszubskim?; poznawanie hi-

storii i legend kaszubskich, zwiedzanie interesujących miejsc na Kaszubach. Uczniowie z łatwością zapamiętują treści, które ich zainteresują i rozbudzą ciekawość. Co ważne – dzieci, zainspirowane tematem, same potrafią poszukiwać informacji i dociękać spraw dla nich ważnych. Jeśli zatem stworzymy uczniom sprzyjające warunki, to potrafią oni samodzielnie podejmować nowe wyzwania adekwatne do możliwości. Poszukują na przykład dodatkowych informacji na dany temat, np. kultury i symboli kaszubskich, haftu kaszubskiego, zwyczajów panujących na Kaszubach, walorów turystycznych i przyrodniczych, miejsc kultu Maryjnego na Kaszubach, legend związanych z regionem, nowego słownictwa. Wiedzę swą wzbogacają korzystając z różnych źródeł, w tym z internetu. Wzmocnieniu kompetencji językowych i cyfrowych służyła moja innowacja pedagogiczna „Kaszëbsczi Tik”, realizowana w roku szkolnym 2020/2021. Uczniowie – cyfrowi tubylcy – uczyli się języka przodków z użyciem programów, aplikacji i gier do nauki języka. Dzięki temu, oprócz poszerzenia kompetencji językowych związanych z kaszubszczyzną, nabyli też nowych umiejętności, do których należy choćby wykorzystanie komputera w praktyce szkolnej, czy współpraca w grupie.

W nauczaniu każdego języka obcego, a tym samym języka kaszubskiego, niezwykle ważną rolę odgrywa komunikacja. Główny problem tkwi w wymowie, dlatego nauczyciel może spotkać się z barierami, chociaż uczniowie autystyczni są doskonałymi naśladowcami i są w stanie naśladować całkowicie obce dźwięki. W swojej pracy, porozumiewając się z wychowankami, mówię bardzo powoli, wyraźnie, krótkimi zdaniami, tak by uczniowie zrozumieli mój przekaz. Często

powtarzam nowe słowa dzięki czemu łatwiej dzieci je przyswajają. Wychowankowie z zespołem Aspergera intelektualnie rozwijają się prawidłowo, a nawet szybciej niż dzieci bez deficytów rozwojowych. Są oni inteligentni, mają bardzo bogate słownictwo, a tekst uczony przyswajają szybciej, niż inni rówieśnicy. Najważniejsze jest więc, by ich nie zniechęcić, nie wystraszyć, każdemu dać czas na jego indywidualny rozwój. Tutaj znakomitą formą pracy jest projekt edukacyjny, który pozwala na dużą różnorodność i elastyczność. Moi uczniowie bardzo lubią pracować tą metodą – każdy odpowiedzialny jest za konkretne ogniwo (indywidualiści), które po złączeniu tworzą piękny, różnorodny łańcuch (praca zespołowa).

Pracując z uczniami z zespołem Aspergera zauważyłam, że każdej aktywności, w tym nauce w języku kaszubskiego, sprzyja ograniczenie bodźców i tzw. „rozpraszaczy”. Dekoncentrację może potęgować zbyt wiele przedmiotów na ławce, kolorowe plansze zawieszane na ścianach pracowni, hałas poza pomieszczeniem klasowym, jakakolwiek zmiana w utartym schemacie lekcji, a nawet wygląd czy ubiór nauczyciela. Bardzo ważne jest też zachowanie dyscypliny w klasie, dzięki czemu uczeń nie jest rozprasany przez innych uczestników zajęć. Uporządkowany świat łatwiej jest zrozumieć i prawidłowo w nim funkcjonować.

Ogromnym atutem nauczyciela jest zarówno specjalistyczna wiedza w swojej dziedzinie, by móc stale poszerzać horyzonty intelektualne swoich uczniów, umiejętność rozbudzenia zainteresowania danym zagadnieniem, a także empatia – rozumienie potrzeb i możliwości swoich podopiecznych. Nauka języka kaszubskiego przez dzieci z zespołem Aspergera jest możliwa, a w wielu przypadkach bardzo efektywna, choć wymaga od obu stron – nauczyciela i ucznia – dużego nakładu pracy i cierpliwości.

„Kaszëbszczi Dżëń”

Słowa Janusza Korczak: *Nie takie ważne, żeby człowiek dużo wiedział, ale żeby dobrze wiedział, nie żeby umiał na pamięć, a żeby rozumiał, nie żeby go wszystko troszkę obchodziło, a żeby go coś naprawdę zajmowało*, stały się inspiracją do zorganizowania imprezy „Kaszëbszczi Dżëń”. Pierwsze takie wydarzenie odbyło się 6 czerwca 2017 r. w pięknym neobarokowym pałacu z końca XIX wieku, w którym mieści się Specjalny Ośrodek Szkolno-Wychowawczy (SOSW) w Tursku. II Kaszëbszczi Dżëń został zorganizowany 6 czerwca 2018 r. III Kaszëbszczi Dżëń odbył się 12 listopada 2020 r. W tym trudnym czasie pandemii uczestnikami imprezy były jedynie dzieci z naszej placówki, gdyż tego wymagała sytuacja (reżim sanitarny). Mam nadzieję, że kolejne spotkania zorganizujemy w czasach, gdy światem przestanie rządzi pandemia.

Cała społeczność SOSW Turska – dyrekcja, nauczyciele i uczniowie – włączyła się w organizację tych imprez, gdyż pracy było ogrom. Samo przygotowanie logistyczne i praktyczne trwało pół roku. Zaproszono

znamienitych gości, przewidziano wiele aktywności. Program wypełniony był po brzegi licznymi atrakcjami, między innymi: recital Tomasza Fopke, recital Eugeniusza Pryczkowskiego, występy: Dziecięcego Zespołu Kaszubskiego „Spiëwné Kwiatczë”, Zespołu Pieśni i Tańca „Motarzyno”, koncert Weroniki Pryczkowskiej – autorki płyty „Dwie Stegnë”, występy artystyczne szkolnych zespołów kaszubskich, smakowanie kuchni kaszubskiej, degustacje wyrobów Skansenu Chleba, nauka haftu kaszubskiego, poznanie rzemiosł regionalnych.

„Kaszëbszczi Dżëń” (Kaszubskie Dni) były okazją do spotkania i integracji nauczycieli i uczniów z wielu zaprzyjaźnionych szkół: SP ze Słossinka, SP z Piaszczyny, SP z Kolczygłów, SP z Dretynia, SP nr 3 z Miastka, SP nr 2 z Miastka, ZS z Borowego Młyna, ZS z Brzeźna Szlacheckiego, SOSW z Wejherowa, SOSW z Bytowa, ZS z Przodkowa, Kaszubskie LO z Brus, ZS z Lipnicy. W nasze progi zawitali znamienici gości, wśród których byli liczni przedstawiciele władz lokalnych, wojewódzkich, kościelnych, przedstawiciele świata nauki, pasjonaci tradycji i kultury Kaszub, lokalni przedsiębiorcy, społeczność Turska, a także nasi egzotyczni przyjaciele z Indii – z New Delhi i Bombaju.

Takie imprezy przynoszą wielowymiarowe korzyści. Organizatorzy mieli okazję lepszego poznania siebie nawzajem, bo praca organizacyjna wymaga innej aktywności i kreatywności niż ta, którą wykorzystujemy podczas zwyczajnych zajęć i codziennej pracy. Jest to szczególnie wartość dodana dla uczniów z ZA, gdyż – z wyznaczonymi konkretnymi zadaniami, wciągnięci w wir przygotowań – pokonywali oni własne ograniczenia, uczyli się pracy zespołowej, drobnymi krokami wychodzili poza granice własnego komfortu. Wszyscy uczestnicy trzech spotkań mieli okazję zachwycić się tym, jak wyjątkowo piękna i atrakcyjna jest tradycyjna muzyka, tańce, zwyczaje kaszubskie – niespotykane poza tym regionem etnicznym. Potocznie o Kaszubach mówi się, że Kaszub ma twardą mowę, ale miękkie serce. Jestem przekonana, że „Kaszëbszczi Dnie” były tego dowodem.

¹ Mistrz R., *Dokonania i wyzwania edukacji kaszubskiej*. Edukacja Pomorska, nr 64/65, s. 4-8.

² *Ustawa z dnia 6 stycznia 2005 r. o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym (Dz. U z 2005 nr 17 poz. 141) D20050141Lj.pdf*.

Izabella Marczyńska

Nauczycielka, przyrody, geografii i biologii w Ośrodku Szkolno-Wychowawczym im. Przyjaciół Dzieci w Tursku. Ukończyła studia podyplomowe kwalifikacyjne metodyczno-kulturoznawcze nauczania języka kaszubskiego w Pomorskiej Akademii Pedagogicznej w Słupsku.